Nummer 324 - December 2022

'n HOESBREEF

UITGAVE VAN STICHTING HISTORISCHE SOCIËTEIT ENSCHEDE-LONNEKER

▲ *Buurtbewoners en leden van de Historische Sociëteit geven de historische begraafplaats aan de Espoortstraat een grondige schoonmaakbeurt.*

Schoonmaakdag stadsbegraafplaats

Op zaterdag 12 november heeft een groep van ca. 25 vrijwilligers, bestaande uit buurtbewoners en leden van de Historische Sociëteit Enschede-Lonneker, de handen uit de mouwen gestoken en de historische begraafplaats aan de Espoortstraat een grondige schoonmaakbeurt gegeven.

De graven zijn weer mosvrij gemaakt zodat de namen van de overleden Enschedeërs weer te lezen zijn. Verder zijn de paden weer netjes aangeharkt.

Deze begraafplaats is in 1829 geopend omdat begraven in en rond de kerk niet langer toegestaan was. Het werd voor de stad Enschede als een algemene begraafplaats aangelegd aan de Helweg thans Espoortstraat, en voor de gemeente Lonneker werd een soortgelijke begraafplaats aangelegd aan de Korte Stegge, thans Deurningerstraat. Deze laatste begraafplaats is beter bekend als het 'Boerenkerkhof'. Beide begraafplaatsen werden dus in gebruik genomen in 1829 en waren bestemd voor overledenen van alle gezindten.

In 1899 werd de Oosterbegraafplaats geopend en mede naar aanleiding daarvan werd op 17 mei 1924 door B&W van Enschede besloten de Stadsbegraafplaats te sluiten. De laatste teraardebestelling had in 1921 plaats gevonden. De poort bleef open, om bezoekers in de gelegenheid te stellen de graven te blijven bezoeken. Toen de belangstelling verminderde werd de poort gesloten en ook het onderhoud werd minimaal. Verval en vandalisme kregen de overhand.

Lees verder op Pagina 3

'n HOESBREEF

Stichting Historische Sociëteit Enschede - Lonneker
Gratis interactieve digitale nieuwsbrief van de Historische Sociëteit.
www.shsel.nl

Redactie
Ilse van Heerwaarden
Wim Corduwener
hoesbreef@gmail.com
Vorige nummers van 'n Hoesbreef kunt u **hier** downloaden.

Secretariaat
Gerard Hemelt,
Suze Groeneweglanden 14,
7542 NM Enschede. 06 197 255 77.
secr.shsel@gmail.com

'n Sliepsteen
Contribuanten ontvangen vier keer per jaar ons historisch blad 'n Sliepsteen. Redactie:
Jan Brummer, 06 2412 02 06
of janbrummer@shsel.nl
Contribanten ontvangen ons kwartaalblad 'n Sliepsteen.

https://www.facebook.com/SHSEL/

Ons documentatiecentrum is te raadplegen in Prismare, ruimte 1.07. Roomweg 167 op **woensdag- en vrijdagmiddag van 14.00 tot 17.00 uur**.

De Historische Sociëteit Enschede- Lonneker heeft bij de belastingdienst de status van culturele ANBI. Dat betekent dat een gift aan de Sociëteit voor 125 procent kan worden afgetrokken van de inkomstenbelasting en voor 150 procent van de vennootschapsbelasting.
Een ANBI is een algemeen nut beogende instelling. Onze Historische Sociëteit mag zich culturele ANBI noemen omdat we een instelling zijn die voor minstens 90 procent actief is op cultureel gebied.

Speuren naar sporen

Nu het jaar 2025 in het vizier komt als jubileumjaar, waarin Enschede 700 jaar Stadsrechten viert, is de Historische Sociëteit weer extra actief. De Sociëteit is zich nog meer bewust van de noodzaak de geschiedenis van de stad zichtbaarder te maken.

Op 1 december a.s. presenteren wij de 'Canon van Enschede in de klas'. Een lesmethode die kinderen uit de bovenbouw van het basisonderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs kennis laat maken met onze geschiedenis.

Ook hebben wij het door de Sociëteit ontwikkelde projectplan voor een Singelfestival aangeboden aan de gemeenteraad, als bijdrage voor een grootse viering van het jubileum, maar ook als herinnering aan de Gouden Jaren van Enschede, honderd jaar geleden.

De textielindustrie floreerde na de Eerste Wereldoorlog; dat was de basis. Enschede (en Twente) is belangrijk economisch kerngebied! Het zelfbewustzijn nam toe en de trots op de stad. De aanleg van de Singelring tussen 1912-1933 was voor de Sociëteit de aanleiding voor het project Singelfestival. Die Singel heeft onze ruimtelijke ordening in grote mate bepaald. De snelle groei van de bevolking met gemiddeld zo'n duizend mensen per jaar. En gaat de ontwikkeling, ook sociaal, snel. De sociale strijd in de jaren na 1920 en de groeiende invloed van gewone mensen na de invoering van het algemeen kiesrecht in 1919.

De bouw van het 'icoon van het openbaar bestuur' ons prachtige stadhuis, opgeleverd in 1933. De doortrekking van het Twentekanaal, de opening van de Luchthaven Twente, maar vooral de bouw van de vele, vele woningen voor de instroom van al die Enschedese immigranten. De samenvoeging met Lonneker in mei 1934. Een stad met daarna 86.000 inwoners.

Met recht kunnen dit de Gouden Jaren van Enschede genoemd worden.

Daar komt bij dat in 2025 ook de Vuurwerkramp wordt herdacht en het afronden van de wederopbouw aan de orde is. Na alle ellende van die ramp wel iets om als stad trots op te zijn. Al langer speelde de vraag hoe deze tijd met een 'icoon' uit deze bijzondere periode zou kunnen worden gesymboliseerd. Het is alweer een aantal jaren geleden dat iemand ontdekte dat in Overdinkel, verborgen op het platteland, een oorspronkelijk onderdeel van de Enschedese geschiedenis te vinden was. Een zomerhuisje, bleek een originele motorwagen van de in 1933 uit dienst genomen tram van de toenmalige Twentsche Elektrische Trammaatschappij te zijn. Een lang verhaal kort makend, de Tram Stichting in Den Haag zag kans dit tramstel te verwerven. Een van de weinige, rond 1906 in Nederland gebouwde tramstellen, die exclusief voor Enschede gebouwd zijn.

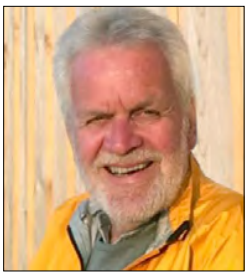

Een werkgroep van de Sociëteit is al een tijd bezig om te bekijken of deze tram terug kan naar onze stad. De tram staat in Overloon en daar is iemand bezig met de restauratie. Dat gaat niet snel. Het idee is gelanceerd om deze restauratie voortvarender aan te pakken. Daarvoor zijn een paar Enschedese bedrijven samen gaan werken aan een offerte om dat mogelijk te maken. Alle materialen van de tram zijn er. Het gaat nu vooral om een plek en 'handjes' om de restauratie af te ronden.

De Tram Stichting wil meewerken aan de overdracht. B&W van Enschede vinden het een goed idee. De Museumfabriek zou de tram in de collectie moeten opnemen en er is dan een 'huisje' nodig om de tram in te exposeren. De Sociëteit denkt aan een geschenk van de provincie Overijssel vanuit het project Het verhaal van Overijssel.

Als het lukt kunnen wij spreken van een mooi icoon van de stad dat symbool staat voor onze innovatieve stedelijke ontwikkeling en tegelijkertijd een mooi landmark voor de stad is.

Dick Buursink

Schoonmaakdag stadsbegraafplaats

Vervolg van Pagina 1

In 1996 heeft de Historische Societeit het initiatief genomen de begraafplaats te inventariseren. De nog aanwezige grafmonumenten werden gefotografeerd (ruim 150) en er is een omschrijving gemaakt van de toestand en de staat van onderhoud van elk grafmonument. Dit met het doel om de gemeente Enschede wat meer aandacht te vragen voor het verval van deze begraafplaats. In het jaar 1998 bestond het tuinbedrijf Farwick 100 jaar. Als gebaar naar de inwoners van Enschede biedt Farwick aan deze begraafplaats, voor wat betreft de beplanting en groenvoorziening, te renoveren. Grafmonumenten bleven buiten beschouwing. Hierna werd de begraafplaats heropend als buurtparkje.

Na deze renovatie is de Stichting Enschedese Historische Begraafplaats 'De Espoort' opgericht die het onderhoud overnam.

Deze stichting is inmiddels opgeheven en momenteel draagt de gemeente Enschede zorg voor het beheer en onderhoud van de begraafplaats.

Op initiatief van de Historische Sociëteit en wijkraad de Bothoven is onlangs een stuurgroep samengesteld die twee keer per jaar vrijwilligers zal oproepen een ochtend mee te helpen de graven toonbaar te houden met ondersteuning van stadsdeelbeheer Centrum van de gemeente Enschede.

Harry van der Sleen

Stamppot voor de inzet

▲ *De Sociëteit heeft veel vrijwillige medewerkers die zich in werkgroepen, bestuur, redacties etc. inzetten voor onze doelstelling. Als gekeken wordt naar de zichtbaarheid in o.a. de pers en het grote aantal activiteiten dat uitgevoerd is, verdiend dat een groot compliment. En dat mag getoond worden.*
Voor het bestuur van de Sociëteit is dit reden om eens in de twee jaren een stamppotbuffet te organiseren met en voor die actieve vrijwilligers. Ook dit jaar weer in restaurant Het Roosendaal waar de 35 aanwezige vrijwillige medewerkers ontvangen werden met een drankje. Na een inleiding van de voorzitter over de ontwikkelingen van de afgelopen tijd en een vooruitblik naar nieuwe activiteiten werd het buffet geopend. Het buffet werd echt eer aan gedaan, en de stamppotten waren schoon op toen wij na een gezellig samenzijn het restaurant weer verlieten. En... natuurlijk met de wil nog een tandje bij te zetten voor de Sociëteit.

Dick Buursink

Goorpaal onthuld

▲ *Onder een strakblauwe hemel maar met een temperatuur van 4˚C is afgelopen zaterdag de Goorpaal onthuld. Dit was het sluitstuk op de voormalige markegrens tussen de marken Usselo (Enschede) en Honesch (Haaksbergen). Tien markestenen markeren deze grens die sinds 1825 de gemeentegrens vormt. Terwijl de andere negen stenen hun grenspunt reeds markeerden; moest deze loaksteen nog even wachten tot de N18 overging van provinciale weg naar gemeentelijke weg.*
De zandstenen paal was geschonken door Gerard Kristen uit Driene. Zijn weduwe heeft de steen zaterdag onthuld. De burgemeesters van Haaksbergen, Rob Welten en de burgemeester van Enschede, Roelof Bleker brachten daarna een informatiebordje aan. De markesteen is te vinden in de berm van de oude N18 ter hoogte van de zandwinning het Rutbekerveld.
Initiatiefnemers tot dit evenement zijn de Historische Sociëteit Enschede-Lonneker en de Historische Kring Haaksbergen.

Plaatsing en onthulling van de Goorpaal

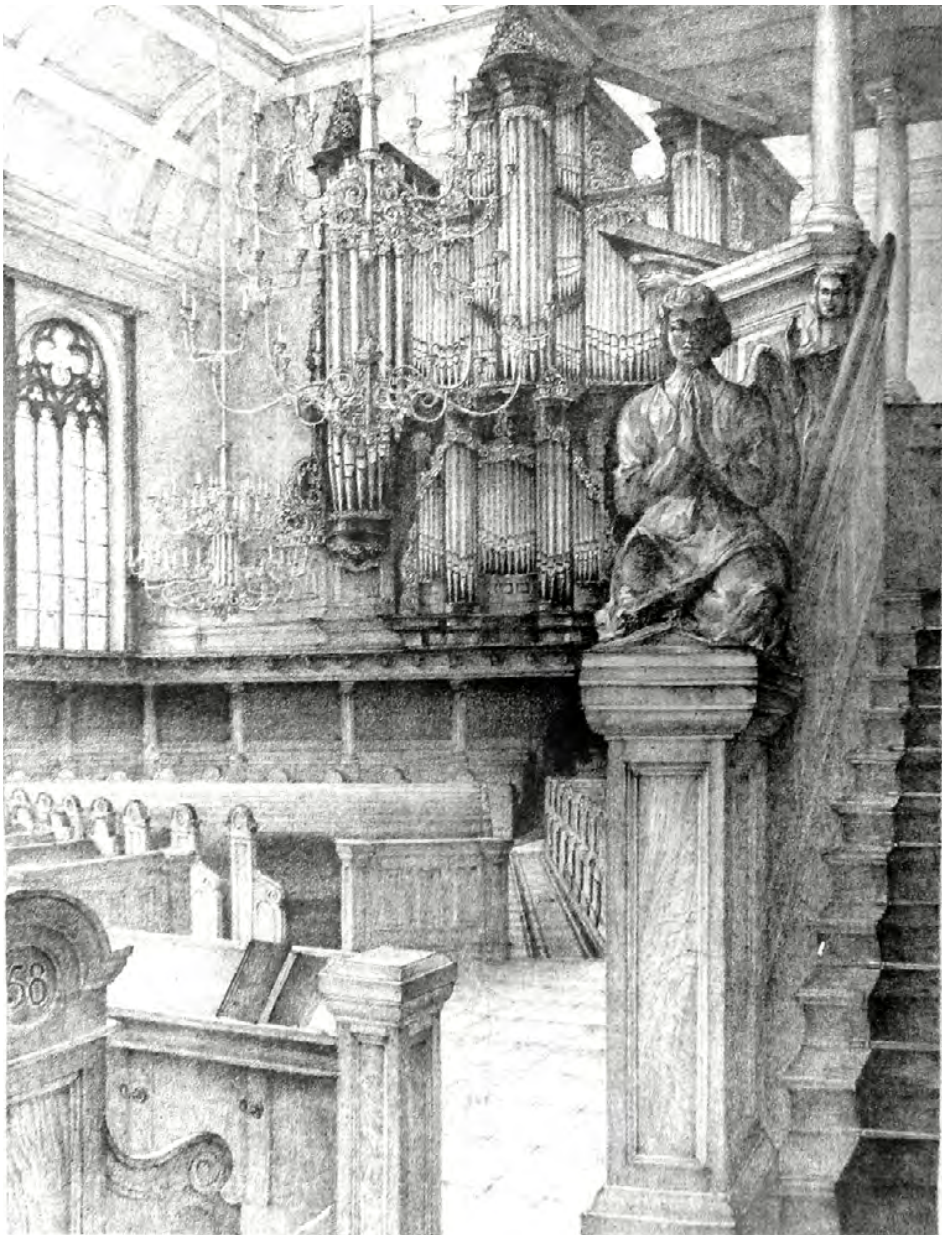

Litho Grote Kerk

▲ ***Onlangs kwam Jan Meinema naar Prismare met een bijzondere litho uit 1945 – nummer 51 van de in totaal 100 gemaakte afdrukken – van het interieur van de Grote Kerk. De maker is de in 1900 in Serooskerke geboren Enschedese kunstenaar Cornelis (Cees) Broerse. Broerse was tevens vaste organist van de Lasonderkerk en een jaar lang waarnemend organist van de Grote Kerk. Na de oorlog nam hij samen met zijn schoonvader, de heer Van der Schaaf, de leiding op zich van de gelijknamige drukkerij aan de Parkweg.***
Cees Broerse overleed in april 1972 in zijn toenmalige woonplaats Boekelo.

Chloroform in ziekenhuis Lonneker

Men schrijft ons het volgende uit Lonneker (Overijssel). Op Zondag den 20 Mei, onderging de huisvrouw van den landbouwer B. te Usselo, in deze gemeente, welke reeds sedert vier dagen aan eene hevige breukbeklemming lijdende, was de in zoodanige gevallen gebruikelijke operatiën, welke verrigt werden door den Med. Dr. *Eekman* te Enschede, met bijstand van den Heer *Inckel*, heelmeester te Haaksbergen. Vijf minuten vóór het aanvangen van de operatie, werd de lijderes door middel van chloroforme in eenen staat van gevoelloosheid gebragt. De doelmatigheid van de aanwending van dit middel bij zoodanige gelegenheid, bleek in dit geval niet alleen daardoor, dat na het gelukkig volbrengen der kunstbewerking, de lijderes aan haren man en zes kinderen betuigde gedurende dezelve geene de minste pijnlijke gewaarwording te hebben gehad, hetwelk bij het ondergaan van zulk eene operatie inderdaad niet onbelangrijk is, maar ook vooral daardoor, dat die gevoellooze toestand der lijderes, aan de verrigting der kunstbewerking zeer bevorderlijk was, naar dien zij noch door gekerm, noch door anders met moeite te bedwingen bewegingen, eenigen hinder aan de bewerking toegebragt heeft, welke daardoor gemakkelijk, doelmatig en spoediger dan anders kon worden volbragt. Wij stellen te meer belang in het algemeen bekend worden van dit geval, omdat voor zoo veel ons bekend is, er in deze streken geen vroeger voorbeeld is, van de aanwending der chloroforme bij zoodanige gelegenheid door Nederlandsche heelkundigen. *(Tw. Courant.)*

▶ In de Twentsche Courant van 2 juni 1849 stond bovenstaand artikel over het toedienen van chloroform als verdoving bij een operatie.

Mogelijk vond deze operatie plaats in één van de toenmalige 'Koningshuizen' aan de Haaksbergerstraat op de hoek met de Hesstege, nu de Emmastraat. Tijdens zijn bezoek aan Enschede in 1809 gaf koning Lodewijk Napoleon opdracht tot het bouwen van enige huizen, onder de voorwaarde dat deze als ziekeninrichting zouden worden gebruikt.

Contactpersonen commissies

▶ **Binnenstadcommissie**
Georges Schafraad
E-mail: schafraad@gmail.com

▶ **Boerderijcommissie**
Jan Oldenhof
E-mail: boerderijcom@shsel.nl

▶ **Documentatiecentrum**
Bart Jansen, tel. 06 3435 45 16
E-mail: jansebart@gmail.com

▶ **Foto- en verhalencommissie**
Jan Breteler
E-mail: fotoverhalen@shsel.nl

▶ **Monumentencommissie**
Ton Völker
E-mail: monumentencom@shsel.nl

▶ **Loakstenen- en begraafplaatsencommissie**
Harry van der Sleen, tel. 053 852 24 94
E-mail: loakstenencom@shsel.nl

▶ **PR-commissie**
Bart Jansen, tel. 06 3435 45 16
E-mail: jansebart@gmail.com

▶ **Redactie 'n Sliepsteen**
Jan Brummer, tel. 06 2412 02 06
E-mail: janbrummer@shsel.nl

▶ **Historische Kring Glanerbrug**
Joop Kwakman, tel. 06 1972 32 72
E-mail:
info@historischekringglanerbrug.eu

▶ **ICT**
Tjibbe Knol
E-mail: tjibbeknol@shsel.nl

Brutalisme in Enschede

▲ *De Cubicus op de TU Twente van architect Leo Heidenrijk.*

Het brutalisme is een stroming binnen de architectuur die is ontstaan vanuit het modernisme. Deze wordt gekenmerkt door vaak grote blokachtige structuren van ruw onafgewerkt gewapend beton of metselwerk. Door het bombastische, soms intimiderende voorkomen is het brutalisme vooral ingezet voor grote openbare gebouwen, zoals concertgebouwen, bibliotheken, rechtbanken en stadhuizen. Bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Brutalisme

Mogelijk heeft u er nog nooit van gehoord, maar sinds enige tijd wordt naast de Wederopbouw-architectuur (de herstelperiode na de Tweede Wereldoorlog) en de Post-65 architectuur (uit de zeventiger- en tachtiger jaren) het brutalisme als architectuurstroming ook beschouwd als waard om te beschermen.

Het is voortschrijdend inzicht; de (her)waardering van de wat wel eens de 'gewapend beton architectuur' is genoemd. Gebouwd met gewapend beton en binnen en buiten vaak ruw afgewerkt waarbij de afdruk van de gebruikte bekisting in de gevels nog goed herkenbaar is.

De aula van Jaap Bakema van de universiteit in Delft was toen een uitdagend maar nogal controversieel voorbeeld daarvan. Er werd zelfs een postzegel van uitgegeven. Controversieel, omdat het tegen de opkomende trend was. Kleinschaligheid was de tegenreactie die ontstond. De Kasbah van Piet Blom, de woonerven van Joost Vahl. Dichter bij de mens. Weg met dat kille beton en de op de auto gerichte stedenbouw. Bakema werd er in Delft bijna letterlijk door de studenten uitgegooid en architecten als Aldo van Eijk als een held binnengehaald. Zijn werk, het Amsterdamse weeshuis, werd trouwens ook met een postzegel geëerd.

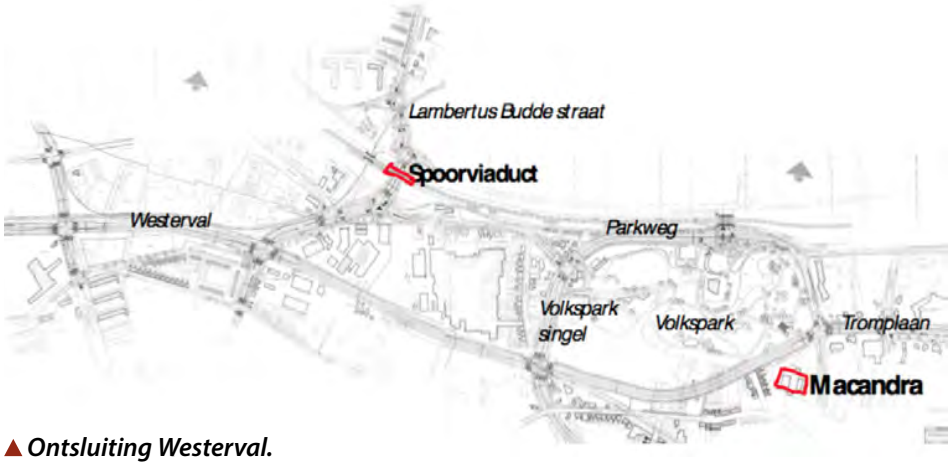

▲ *Ontsluiting Westerval.*

Voor de Enschedeërs goed te weten; de aanstelling van Joop Hardy, toenmalig directeur van de AKI in Enschede daarbij. De revolutie van het onderwijsveld die daar door hem daar was geïnitieerd moest volgens de Delftse studenten ook bij hen plaatsvinden. We praten dan over eind zestiger jaren.

Saillant persoonlijk detail; een van de gangmakers van de studentenvereniging Stylos had later naar een baan als stedenbouwkundige in Enschede gesolliciteerd. Hij was het actievoeren kennelijk nog niet verleerd en werd binnen het half

Vervolg op **Pagina 6**

Brutalisme in Enschede

Vervolg van Pagina 5

jaar aan de kant gezet, omdat hij zich voegde bij de actievoerders die (terecht!) tegen de sloop van een historisch pand en het kappen van een markante boom op de Oude Markt demonstreerden. In zijn plaats werd ik benoemd. Onbekend overigens met het voorafgaande.

Sinds kort is de discussie over de waarde van deze architectuurstroming opnieuw losgebrand, mede naar aanleiding van de vraag of het stadhuis van Terneuzen van dezelfde architect Jaap Bakema op de Rijksmonumentenlijst zou moeten worden geplaatst. Inmiddels lijkt een meerderheid van de inwoners daar voorstander van te zijn. Tegelijkertijd is er een inventarisatie gemaakt van gebouwen in Nederland, die volgens de deskundigen ook waardige vertegenwoordigers zijn van deze architectuurstroming het brutalisme genaamd.

In Oost-Nederland komen daarvoor twee gebouwen in aanmerking. Op de UT staat het alom gewaardeerde gebouw van Leo Heijdenrijk als iconisch gebouw te boek. De kwaliteit van dit gebouw was bij een rondgang van erfgoed specialisten onlangs onomstreden genoemd.

Maar wellicht minder voor de hand liggend is, dat ook Macandra tussen

▲ *Spoorviaduct Lambertus Buddestraat.*

de voorbeelden staat van het brutalisme. Boy Wendrich architect bij de IAA in één adem met gerenommeerde namen als Maaskant, van den Broek en Bakema en de voormalige stationsarchitect Koen van der Geest.

Het voormalige zusterhuis ligt verscholen in het groen van het nabijgelegen Volkspark. Voor het ietwat verloederde gebouw blijken al renovatieplannen te zijn, die weinig van de oorspronkelijke uitstraling overlaten.

Veel waardering oogstte het gebouw, net als veel van de tijdgenoten niet. Maar het is wél een voorbeeld van de tijdgeest, waardoor een nogal revolutionaire omwenteling werd veroorzaakt. Getuige ook de context waarin het gebouw zijn plaats kreeg.

Bij het ingrijpende ontsluitingsplan vanaf de A35, de Westelijke Invalsweg werd Macandra een stedenbouwkundig markante plek toegedacht in het groen van Het Volkspark aan de door het park doorgetrokken weg naar de Tromplaan.

Naar het noorden boog de, nu Westerval genoemde, ontsluiting richting de Lambertus Buddestraat om via de Pijlhovestraat, waarvan één gevelwand gesloopt moest worden, te eindigen bij het nieuwe Ziekenzorg, dat in Het Ledeboerpark was gedacht.

Het nieuw aangetreden college maakte er onder aanvoering van wethouder financiën Harry Fekkers (PvdA) korte metten mee.

Het gevolg is dat zowel de plek van Macandra als de omvang van het viaduct in de Lambertus Buddestraat wat merkwaardig ogen in de huidige ontwikkeling van de stad Enschede.

Jan Astrego

In memoriam **Gerard Hissink**

Gerard werd geboren op 1 november 1940 en is overleden op 8 augustus 2022
Hij was vele jaren lid van de Boerderijcommissie (een werkgroep van de Stichting SHSEL te Enschede) Gerard was een trouwe deelnemer op de bijeenkomsten van onze werkgroep ook was hij een zeer fijne collega, o.a. altijd behulpzaam voor ons.
Gerard was ook één van de personen die de verbinding vormde met het Stadsarchief van Enschede, ook genealogie o.a. voor de boerderij-boeken was voor hem een zeer bekend terrein. Wij konden altijd een beroep op hem doen als we iets niet wisten.
De SHSEL en de Boerderijcommissie wenst dan ook Annuska en de kinderen en verdere familie in de komende tijd heel veel sterkte toe

Boerderijcommissie

In memoriam **Johan te Lintelo**

Johan werd geboren op 25 februari 1929 te Rietmolen en is overleden op 27 juli 2022 te Haaksbergen
Johan was vele jaren lid van de Boerderijcommissie, een werkgroep van de Stichting SHSEL te Enschede
Zelfs toen hij in het Saalmerink te Haaksbergen verbleef, kwam Johan met speciaal vervoer nog op onze bijeenkomsten, Johan was een zeer trouwe deelnemer aan onze bijeenkomsten
Johan was een vriendelijk en behulpzaam persoon en was voor ons ook een vraagbaak.
Als wij iets niet wisten of gegevens ontbraken; hij wist ons dan vaak een antwoord te geven, immers hij was door zijn werk (veehandel) vrijwel in geheel Twente bekend
De SHSEL en de Boerderijcommissie wenst dan ook de kinderen en verdere familie in de komende tijd heel veel sterkte toe.

Boerderijcommissie

Enige echte Twentse Midwinterhoornwandeling

▶ Op **zondag 18 december 2022** vindt de 37e editie plaats van de enige echte Twentse Midwinterhoornwandeling plaats. De Enschedese Midwinterhoorn Blazers hebben de eer deze editie te mogen organiseren.

De enige echte Twentse Midwinterhoornwandeling wordt al ruim 37 jaar door de buurtschappen in Twente georganiseerd. Elk jaar is een ander buurtschap aan de beurt om de wandeling te organiseren. Tijdens deze wandeling zie je het mooie Twentse winterlandschap in combinatie met de bijzondere eeuwenoude traditie van het midwinterhoornblazen. Onderweg kunnen wandelaars genieten van de klanken van de midwinterhoorn verzorgd door 27 blaasgroepen, deze vertellen deelnemers graag ook over het instrument en de traditie.

Dit jaar laten wij in Enschede de campus, het mooie Hof Espelo en het Ledeboerpark zien aan de wandelaars tijdens de midwinterhoornwandeling.

Het startpunt van de wandeling is het Hogekampplein (Universiteit Twente), starten kan tussen 10.00 en 14.00 uur.

Bij de start van de Twentse Midwinterhoornwandeling kunnen wandelaars kiezen tussen twee routes:. de lange route van 12 km en de korte route van 5 km.

De korte route van de Twentse Midwinterhoornwandeling is tevens geschikt voor deelnemers in een rolstoel. De paden en wegen zijn hier verhard en hebben waar nodig opgangen voor rolstoelgebruikers. Ook handig dus voor (groot)ouders met kinderwagens.

Kosten voor deelname aan de wandeling is €2,- voor volwassenen, voor jeugd t/m 17 jaar is deelname €1,-. Per startende groep/familie/stel krijgt u ook een boekje mee met informatie over de wandeling, route, blaaspunten en de traditie.

Het midwinterhoornblazen is waarschijnlijk ontstaan in de tijd van de Germanen en is als traditie erkend door de Unesco.

Wat schreef men elkaar een eeuw geleden

Door **Jan Brummer**

Enschede 9 September 1922.
Beste familie wij hebben gehoord van Mina en Bert als dat ze zich daar wel hebben vermaakt nu Bernard en Herman hadden het plan om Zaterdag den 23 September bij u te komen per fiets dan waren ze van plan om smorgen 7 uur van hier te gaan dan zij een mooie tijd in Apeldoorn
Schrijf ons even terug als u het uit kwam.
Gegroet van Bernard en Fem De groeten aan Christiaan en Daatje. Nu daaag tot ziens.
Uitgave J. H. v. d. Wurp, Enschede
Den Heer J. Timmer,
2e Wormsheweg
120
Apeldoorn

▲ *Ingekleurde ansichtkaart Haaksbergerstraat rond 1920.*

Enschede 9 september 1922
Beste familie wij hebben gehoord van Mina en Bert als dat ze zich daar wel hebben vermaakt nu Bernard en Herman hadden het plan om Zaterdag den 23 September bij u te komen per fiets dan waren ze van plan om smorgen 7 uur van hier te gaan dan zij een mooie tijd in Apeldoorn
Schrijf ons even terug als u het uit kwam.
Gegroet van Bernard en Fem De groeten aan Christiaan en Daatje. Nu daaag tot ziens.

Porseleinen zuil Ramie Union

▲ *Opdruk aan de bovenzijde van de zuil.*

▶ Een bijzonder fraaie en unieke aanwinst is een, om zijn as draaiende, conische porseleinen zuil die in 1953 ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van Ramie Union is gemaakt.
De totale hoogte bedraagt ruim 40 cm en de diameter van de houten voet 18,5 cm.

Op deze zuil staan meerdere jaartallen met daarbij de producten die vanaf dat jaar in de fabriek gemaakt werden zoals in 1906 – Gloeikousringen, 1912 – Weverij, 1914 – Lampepitten, 1924 – Lasdoppen van porcelein, 1929 – Bakelieten lasdoppen, 1934 – Simplex grammofoonplaten en uiteraard de vermelding 'WETA porcelein', een breed assortiment artikelen voor gebruik in laboratoria.

Ook staat het jaartal 1932 met daaronder de tekst 'V. G. London' vermeld. V. G. staat ongetwijfeld voor Henk van Gelderen, de man die jarenlang directeur van Ramie Union was.

Deze bijzondere zuil heeft inmiddels een mooie plek in onze ruimte bij Prismare gekregen.

Een raadselachtig schakelklokje

▶ In de november Hoesbreef werd aan de lezers gevraagd om te reageren op de functie van een lantaarnuurwerkje en de het gebruik van twee textielstempels.
M.b.t. het lantaarnuurwerkje ontvingen wij van Aart-Jan Slot een uitgebreide toelichting:
"Het is een opwindbare, mechanische en instelbare tijdklok voor straatverlichting (lantaarnpalen). In de jaren dertig van de vorige eeuw werd de spanning naar straatverlichting met dit soort tijdklokken ingeschakeld. De klok kan – bij het gat in het midden – met een sleutel opgewonden worden. Aan de achterzijde zit een veer.
De gewenste tijd kan handmatig met de 'ruitertjes' A (Aanvang) en E (Einde) ingesteld worden. De schakelaar komt hier langs. Op de twee uiteinden wordt de bedrading aangesloten. De lantaarnpaal krijgt pas een stroomtoevoer als de tijdklok is ingeschakeld".
Martin IJzerman meldt dat het waarschijnlijk een kippenklok is waarmee een lamp in het kippenverblijf op bepaalde tijden in- en uitgeschakeld werd, waardoor het op vaste tijden licht en donker werd en de kippen op vaste tijden de eieren legden. De meeste van deze schakelaars hadden een zevendaags uurwerk.

M.b.t. de textielstempels verwijst Bert Dop in zijn reactie naar de website van het Textielmuseum in Tilburg www.textielmuseum.nl. Het gaat hier om zogenaamde tjaps. Hij verwijst ook naar een tjap van de Koninklijke Stoomblekerij (KTSB) in Goor waarop ook de letters FAO voorkomen.
T.a.v. de letters FAO ontvingen we de suggesties 'Food and Agriculture Organisation' en 'Fabrikantenvereniging Almelo en Omstreken'. Beiden zijn echter niet voor de hand liggend.

Informatiebordje bij spoorwissel

▲ *Zoals u heeft kunnen lezen in de vorige Hoesbreef is er een spoorwissel geplaatst achter de Melkhal aan de Raiffeisenstraat ter herinnering aan het vroegere lokaalspoor dat hier liep.*
Sinds kort staat er ook een informatiebordje bij, gefinancierd door de SHSEL.

Eigen Erf

Door **Jan Brummer**

▶ **Eigen Erf** is de titel van een familiemagazine dat vanaf 1926 tot 1941 wekelijks verscheen in de provincies Drenthe en Overijssel. Onlangs kwamen wij in het bezit van enkele jaargangen waarin de nodige foto's van Enschede staan, voorzien van tekst en uitleg. Alle foto's zijn gemaakt door Albert Brusse. Gezien de matige papierkwaliteit van het magazine zijn de foto's kwalitatief niet altijd even goed, maar wel de moeite waard om gezien te worden.

Zaterdagmiddag arriveerde de grijze Weldoener van jong en oud wederom voor zijn jaarlijksch bezoek per trein in Enschedé, waar duizenden hem en zijn zwarte metgezel een hartelijk welkom toeriepen.

▶ *Sinterklaas arriveerde in 1936 per trein in Enschede.*

Onbekend maar niet onbemind

Uw reactie graag naar **Jan Brummer:** janbrummer@shsel.nl

▲ *Helaas zijn er op de foto in het novembernummer van de Hoesbreef geen reacties gekomen en blijft het gissen wie er, behalve de heer Sonder, op deze foto staan.*

▶ *Op de rechter foto zien we een aantal chique geklede personen onder een fraai versierde poort staan met het woord 'WELKOM'. Wie wordt hier in welk jaar welkom geheten en in welke straat stond deze poort?*

Brilstraat

▶ De Brilstraat bestaat vandaag de dag niet meer maar was ooit een afsplitsing van de Kalanderstraat richting H.J. van Heekplein zo ongeveer van de huidige telefoonwinkel van Vodafone tot aan C&A.

De Brilstraat dankte haar naam aan 'de Bril', één van de zeven bolwerken van Enschede die bedoeld waren als verdedigingswerk.

Op de foto heeft u een inkijk in de Brilstraat vanaf de Kalanderstraat. Rechts bij het hek was de Volksuniversiteit gevestigd en na sluiting hiervan was het gebouw onderdeel van de Hervormde kerk.

Links op de hoek zat Rolevink's Manufacturenhandel en midden in de straat aan de linkerkant zat de elektrotechnische groothandel G.H. Smelt. Op de begane grond aan de straatzijde was het kantoor en erachter het magazijn. Ertegenover was een opslag met installatiematerialen. Feitelijk was dit ondergebracht in een door een bombardement getroffen textielfabriek. Vanwege de aanleg van het H.J. van Heekplein zijn deze panden afgebroken en is de firma Smelt ca. 1964 verhuisd naar de Boulevard. Inmiddels behoort dat ook weer tot het verleden want Smelt verplaatste het bedrijf naar Amersfoort. Het gebouw aan de Boulevard herbergt nu een vestiging van Action en de sportschool Fit for Free.

▶ ***Rechts een foto uit 1966 van N.V. Smelt, aan de Boulevard 1945.***

Vertel Menu

▶ Onlangs verscheen er een boek van de hand van Rudy Becker met de titel 'Vertel Menu'. Het boek bevat een groot aantal bijzondere menukaarten die de familie Becker in de loop van decennia verzamelde. Rudy is de zoon van Jan Becker die jarenlang Hotel Avion exploiteerde.

In deze en de komende nummers van de Hoesbreef zullen we een aantal menukaarten van Enschedese horecabedrijven opnemen.

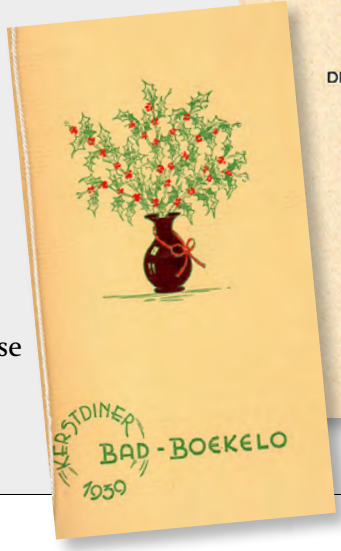

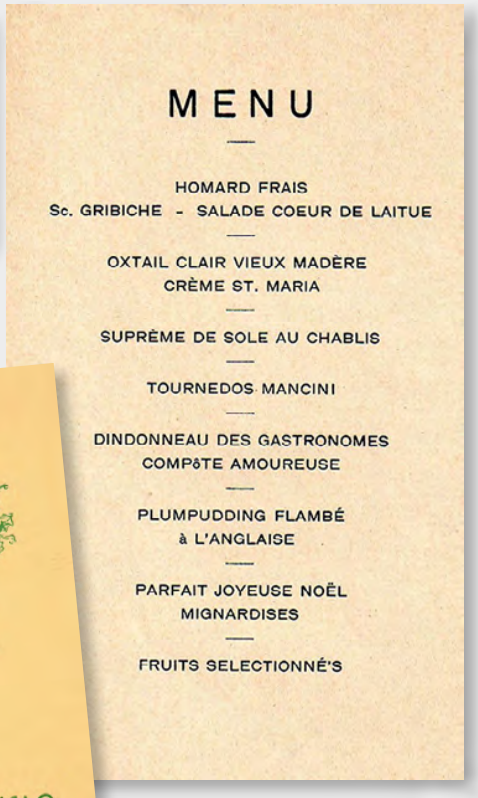

MENU

HOMARD FRAIS
Sc. GRIBICHE - SALADE COEUR DE LAITUE

OXTAIL CLAIR VIEUX MADÈRE
CRÈME ST. MARIA

SUPRÊME DE SOLE AU CHABLIS

TOURNEDOS MANCINI

DINDONNEAU DES GASTRONOMES
COMPÔTE AMOUREUSE

PLUMPUDDING FLAMBÉ
à L'ANGLAISE

PARFAIT JOYEUSE NOËL
MIGNARDISES

FRUITS SELECTIONNÉ'S

MENU

Verse Kreeft met Gribichesaus (soort mayonaise met augurk, kappertjes, peterselie, kervel en dragon) op salade.
*
Heldere Ossenstaartsoep met oude Madeira
*
Tongfilet gekookt in Chablis
*
Tournedos Mancini
*
Gourmet Kuiken met hemelse compote
*
Geflambeerde Plumpudding à L'Anglaise
*
Vrolijk Kerstfeest Parfait-ijs met snoepgoed
*
Geselecteerd fruit

▲ ***Vertel Menu – Rudy Becker Kerstdiner Bad Boekelo 1939.***

Kapel Stadsmaten op weg naar gemeentelijk monument

▶ Onlangs is er voor de tweede keer overleg geweest met de Enschedese Monumentencommissie over de aanvraag om de kapel van het voormalig ziekenhuis Stadsmaten op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen.

De commissie vond de eerdere aanvraag, alleen de muurschilderingen inhoudelijk onvoldoende, omdat de muurschilderingen en architectuur van de kapel onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. De werkgroep RO van de SHSEL heeft zich daarom uitgebreid in de achtergrond verdiept van het ontstaan van het St.Jozefziekenhuis, het latere ziekenhuis Stadsmaten. Daarnaast is er een beeld geschetst van de architect van het St.Jozef complex.

De commissie was enthousiast over het aangeleverde materiaal en adviseerde het college over te gaan tot een in de procedure gebruikelijke opdracht tot het maken van een waardestelling. Of een redegevende omschrijving zoals het wordt genoemd. Deze is inmiddels aan het bureau MAB verstrekt.
Kortheidshalve laten we de commissie in haar oordeel aan het woord:

De aanvraag voor de aanwijzing van kapel Stadsmaten tot gemeentelijk monument wordt voor de tweede keer in de monumentencommissie besproken. In eerste instantie betrof de aanvraag alleen de interieurschilderingen op de wanden en gewelven van de kapel. De commissie gaf aan dat de interieurschilderingen integraal deel uitmaken van de kapel en daarom niet zonder bouwkundige omgeving aangewezen kunnen worden tot monument. De aanvraag is nu uitgebreid tot de gehele kapel. Als onderbouwing van de aanvraag heeft de initiatiefnemer het document “Historisch overzicht met waarden klooster Stadsmaten” opgesteld. Het document beschrijft in vier hoofdstukken:

- de geschiedenis van het voormalige Sint Josefziekenhuis (het latere Medisch Spectrum Twente),
- de persoon en het oeuvre van de architect Jan Sluijmer,
- het klooster Stadsmaten,
- de kapel van klooster Stadsmaten.

Het document is informatief en bevat duidelijk en aanschouwelijk beeldmateriaal van het interieur

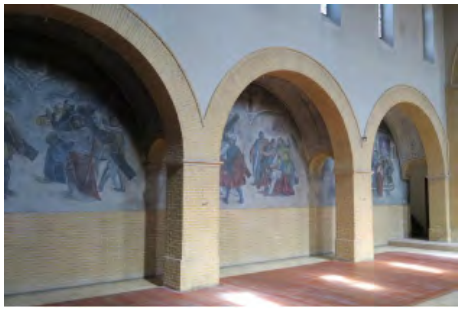

en het exterieur van de kapel. De commissie mist echter een conclusie waarin de verschillende monumentale waarden helder en overzichtelijk genoemd worden. Zij bespreekt de aangeleverde informatie en de daaruit blijkende monumentale waarden van de kapel en komt tot de volgende conclusies:

Architectuurhistorische waarden

- De kapel heeft een heel gaaf interieur met een zeer fraai cassetteplafond. De wanden met rondbogenvensters aan de twee lange zijden rusten op in zandkleurig metselwerk gemetselde bogen en de vloeren zijn betegeld met natuurstenen vloerplaten. Ook het bankenplan en het altaar lijken origineel.
- De kapel is grotendeels symmetrisch opgezet en beschikt over veel fraaie details. De ruimte oogt vredig, harmonisch en evenwichtig.
- De samenhangende wandschilderingen zijn zeer waardevol. In het eerdere advies werd al het volgende geconcludeerd: “De aanvrager heeft een cultuurhistorisch onderzoek naar de betekenis van deze wandschilderingen laten opstellen waaruit blijkt dat deze een hoge kunsthistorische waarde, situationele en ensemblewaarde, cultuurhistorische waarde en zeldzaamheidswaarde bezitten.”
- De samenhang tussen architectuur en interieurschilderingen versterken elkaar waardoor een Gesamtkunstwerk ontstaat.
- De kapel past herkenbaar in het oeuvre van de architect Sluijmer en vormt een belangrijk onderdeel van het oeuvre.

Cultuurhistorische waarden

- De kapel (en het klooster) getuigen van de ziekenhuiszorg van het voormalige Sint Jozefsziekenhuis die grotendeels door de zusters Franciscanessen van het klooster Stadsmaten geleverd werd.

Gaafheid / authenticiteit

- De kapel en de interieurschilderingen zijn in grote mate nog origineel.
- Het oorspronkelijke architectonische concept is nog duidelijk herkenbaar.

Conclusie

De commissie is van mening dat Kapel Stadsmaten monumentwaardig is en adviseert Kapel Stadsmaten op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen. Zij ziet de redengevende omschrijving graag tegemoet.

▶ Deel 1 Het RK ziekenhuis St.Jozef
▶ Beschildering kapel Stadsmaten

Geschenken voor Sinterklaas en Kerst

Ook dit jaar heeft de Historische Sociëteit weer een aantal aantrekkelijke geschenkartikelen voor de decembermaand.
Zo is er natuurlijk het boeiende verhaal 'Het geweten van een stad' over Ds.Overduin die tijdens de oorlog veel Joodse inwoners van Enschede op onderduikadressen heeft onder gebracht en daarmee hun leven heeft gered. De tweede helft van dit boek beschrijft de Tweede Wereldoorlog in Enschede.
Prijs: **€ 9,95**

Het onlangs verschenen fotoalbum 'Grolsch Pilsner' met 47 unieke, in 1942 gemaakte foto's van Bierbrouwerij 'De Klok', de latere Grolsche Bierbrouwerij.
Prijs: **€ 29,50**

Het boek getiteld 'Meer as 'n plezeerig leav'n, een van veel bijzondere foto's voorziene herdruk van de in 2004 verschenen eerste druk, waarin Arnold van Heek verslag doet van zijn persoonlijke herinneringen, aangevuld met een aantal anekdotische voorvallen.
Prijs: **€ 15,50**

En uiteraard onze fantastische verjaardagskalender met 13 fraaie foto's (voorblad + 12 maanden) van Enschede in de jaren 1900 tot 1950.
Prijs: **€ 9,95**

Ook zijn er nog placemats van oud Enschede verkrijgbaar. Afmetingen: Deze zijn per acht stuks verpakt.
Prijs: **€ 3,95** per set

Kortom, een aantal fraaie cadeaus voor menige Sinterklaas- of Kerstmanbeurs.
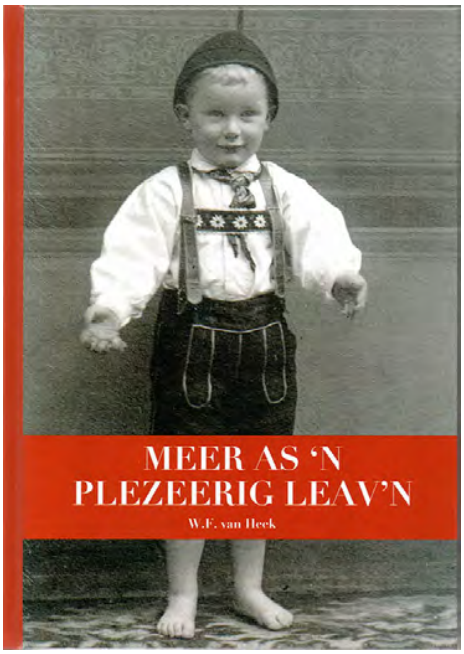
De genoemde artikelen zijn ook te koop bij Boekhandel Broekhuis en Bruna-Winkelcentrum Zuid.